

УДК 336:336.7

Литвинюк О.В

аспірант, викладач кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет

Литвинюк А.В

аспірант, преподаватель кафедры банковского дела,
Одесский национальный экономический университет

Litvinyuk A.V

A graduate student, teacher of banking department,
Odessa National Economic University

**НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ**

**НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОГО
МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ АКТИВАМИ И ПАСИВАМИ
БАНКОВСКИХ УЧЕРЕЖДЕНИЙ**

**NECESSITY OF FORMING OF MODERN MECHANISM OF
MANAGEMENT BY ASSETS AND PASSIVE VOICES OF BANK
INSTITUTIONS**

У статі досліджується економічна сутність та необхідність поняття управління активами та пасивами банківських установ, а також запропоновано побудову механізму управління активами та пасивами банків, який враховуватиме сучасні соціально - економічні зміни на світовому фінансовому ринку. Визначено основні методологічні основи механізму управління

активами та пасивами банків, а також розроблено основні завдання, цілі та принципи управління.

Ключові слова: механізм, банк, активи, пасиви, завдання, принципи, стратегія, управління.

В статье исследуется экономическая сущность и необходимость понятия управления активами и пассивами банковских учреждений, а также предложено построение механизма управления активами и пассивами банков, который будет учитывать современные социально - экономические изменения на мировом финансовом рынке. Определены основные методологические основы механизма управления активами и пассивами банков, а также разработаны основные задачи, цели и принципы управления.

Ключевые слова: механизм, банк, активы, пассивы, задания, принципы, стратегия, управление.

The article examines the economic nature and necessity of the concept of asset and liability management of banks and building proposed mechanism of asset and liability management of banks, which take into account the current socio - economic changes in the world financial market. The main methodological foundations of mechanism of asset and liability management of banks and develop the basic tasks, objectives and principles of management.

Key words: mechanism, bank, assets, passive voices, tasks, principles, strategy, management.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації та інтеграції фінансових ринків в єдину глобальну систему, багаторазово підсилюється дія ризиків, які негативно впливають на стан світового фінансового ринку капіталу. Зазначимо, що на сучасному етапі основним чинником розвитку економіки в цілому та банківського сектору, зокрема є вплив світової фінансової кризи, яка розпочалась в першій половині 2007 року та була спричинена іпотечною

кризою фінансового сектору США. Це стало основною причиною гальмування розвитку банківської системи України, що супроводжувалось недостатнім рівнем капіталізації банків, незбалансованою ліквідністю та підвищеним рівнем банківських ризиків. Тому, необхідно відзначити, що в сучасних умовах розвитку банківської системи України одним із основних завдань та напрямків є забезпечення стабільного функціонування та розвитку фінансового сектору економіки в цілому. Основним та фундаментальним інструментом, який забезпечує своєчасне вирішення банківських проблем в тому числі й кризових виступає процес управління активами та пасивами банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань, щодо процесів формування та управління активами та пасивами банківських установ присвячено наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених – економістів: П.С. Роуз [1], Дж. Ф. Маршалл та Віпул К. Бансал [2], Дж. Сінкі [3], О.І. Лаврушина [4], І.В. Ларіонової [5], О.А. Криклій [6], О.А. Кириченка [7], Л.М. Рябініної [8], Л.В. Кузнецової [9], М.Д. Алексеєнко [10], та інших. Однак питання розробки методичних засад формування механізму управління активами та пасивами банківських установ, які б відповідали сучасним вимогам розвитку банківського сектору, потребують подальшого вдосконалення та дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Визначення необхідності та економічної сутності поняття управління активами та пасивами банків є досить проблематичним, оскільки теоретичні розробки даного питання залежать від мети дослідження, а тому їх слід розглядати із різних позицій. В умовах сучасного конкурентного розвитку фінансового ринку та негативних тенденцій інтеграційних процесів, виникає необхідність формування механізму управління активами та пасивами банківських установ та його адаптація до сучасних процесів функціонування банківського сектору для забезпечення фінансової стабільності, стійкості та прибутковості. Розглянувши дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених – економістів в сфері управління активами та пасивами банків, слід відзначити, що питання методичних засад побудови та формування сучасного механізму управління

активами та пасивами банківських установ потребують подальшого дослідження.

Мета статі. Головною метою цієї роботи є обґрунтування теоретичних, науково – методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо формування сучасного механізму управління активами та пасивами банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація фінансових ринків, розширення меж функціонування банків, створення банківських холдингів, динамічно зростаюча пропозиція банківських послуг, опанування нових технологій, з одного боку сприяють диверсифікації ризиків, а з іншого, навпаки, призводять до виникнення нових ризиків у банківській діяльності. В сучасних умовах розвитку банківської системи України одним із основних завдань та напрямків є забезпечення стабільного функціонування та розвитку фінансового сектору економіки в цілому. Процес управління активами та пасивами банківських установ являється одним із основних чинників підвищення стабільності, надійності, ліквідності та прибутковості фінансової діяльності.

Оскільки, світова фінансова криза 2007- 2009 років нанесла негативний удар по фінансовому секторі України, що можна пояснити відсутністю та необхідністю побудови сучасного, дієвого механізму управління активами та пасивами банків. Тому, вважаємо за необхідне розглянути економічну сутність поняття управління активами та пасивами банківських установ та необхідність побудови механізму управління.

Видатний економіст Дж. Ф. Сінкі зазначає, що процес управління активами та пасивами полягає в тому, що він поєднує окремі методи управління банківським портфелем в один скорегований процес. Основним завданням управління активами та пасивами виступає управління всім банківським балансом, а не окремими його частинами, яке бере до уваги альтернативні ставки процента й ліквідності. На короткостроковому періоді управління активами та пасивами банку націлено на ставку процента, а в довгостроковій перспективі - на ринкову цінність власного капіталу [3,с.392]. Ці погляди також

поділяють російські видатні вчені економісти: Г.С.Панова, О.Б. Ширінська, які підкреслюють, що під процесом управління активами та пасивами банківських установ розуміють скоординований процес управління вимогами та зобов'язаннями кредитної установи, тобто всім балансом, а не окремими його частинами [7, с.135].

Економіст С.П. Роуз зазначає, що сутність управління активами та пасивами полягає у формуванні стратегій і здійснення заходів, які призводять структуру балансу банку у відповідність із його стратегічними програмами [1,с.447]. Зарубіжні вчені - економісти Дж. Маршалл та Вікул К. Бансал трактують управління активами та пасивами, як спробу мінімізувати чутливість до цінового ризику за рахунок витримки певних пропорцій між активами та пасивами для досягнення цілей з одночасною мінімізацією ризику. Зміст цього виду управління ризиками вони зводять до знаходження «оптимальних» пропорцій між балансовими активами та пасивами [2, с.189].

Звідси, слід відзначити, що значний ступінь невизначеності на вітчизняному фінансовому ринку вимагає від банківських установ впровадження новітніх методів, інструментів та технологій управління фінансовими ресурсами, використання яких дозволить швидко реагувати на зміни оточуючого середовища. Вирішенню вище зазначених проблем, на нашу думку, сприяє формування сучасного механізму управління активами та пасивами банківських установ

Отже, для визначення сутності та змісту механізму управління активами та пасивами банківських установ, вважаємо за необхідне дослідити сутність поняття «економічний механізм». Таким чином, економічний механізм – сукупність організаційних структур і конкретних форм та методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються економічні закони, що діють в конкурентних умовах, процес відтворення [11, с.145]. Більш вичерпні визначення механізмів, що пов'язані із банківською діяльністю, наводять у своїх дослідженнях І.С. Гуцан та О.Т. Євтух. Перший із науковців до механізму відносить систему дій та організаційно – економічних прийомів, інструментів

для реалізації певних завдань, регулювання якого здійснюється відповідно до економічних законів [12, с.9-10]. Більш чітким та логічним, на нашу думку являється визначення, яке пропонується О.Т. Євтухом, а саме: економічний механізм – це взаємозв'язок різних суб'єктів та об'єктів ринку на основі певних принципів, важелів, методів, норм і процедур, які забезпечують досягнення певного результату [13, с.6].

Отже, підсумовуючи вище зазначене слід відзначити, що механізм управління активами та пасивами банків – це складний, розгалужений, фінансовий механізм, який включає в себе управління фінансовими потоками банку та здійснюється через узгодження управлінських рішень й досягнення оптимальних пропорцій між видами та обсягами активних та пасивних операцій із метою оптимізації співвідношення між прибутковістю, а також рівнем банківських ризиків, які виникають в процесі управління. Управління активами та пасивами банківських установ – є основою належного, зваженого та продуманого планування діяльності банку та фінансового менеджменту, яке передбачає контроль за станом ліквідності та його чутливості до змін відсоткової ставки. Як правило, кожен банк повинен розробляти методи та інструменти управління активами та пасивами, запровадження яких давало б можливість зводити до мінімуму банківські ризики.

Тому, ефективне функціонування механізму управління активами та пасивами банківських установ, через узгодження управлінських рішень та правильного вибору методів та інструментів управління сприятиме підвищенню рівня прибутковості, надійності та фінансової стійкості. Побудова механізму управління активами та пасивами банку створює необхідні передумови для того, щоб керівництво різних рівнів управління чітко уявляли майбутнє своєї банківської установи та розвивали її стратегічні можливості.

У загальному вигляді за структурою механізм управління активами та пасивами банківських установ може бути поданий як ряд етапів, що у своїй сукупності утворюють комплексну систему функціональних зв'язків між об'єктами, суб'єктами та іншими складовими процесу управління і може

використовуватись для досягнення широкого спектра стратегічних цілей банківських установ, який представлений на рис.1.

Рис.1. Етапи формування механізму управління активами та пасивами банківських установ

** Розроблено автором самостійно*

Впровадження побудованого за такою схемою механізму управління активами пасивами банку в кінцевому підсумку приведе до забезпечення

стабільності, надійності та економічного розвитку як на рівні окремого банку, так і на рівні всієї банківської системи.. При управлінні активами та пасивами банківських установ ставляться певні завдання, шляхи розвитку банку та дії щодо їх реалізації. Головною метою будь - якої організації в тому числі і банку - являється максимізація прибутку, величина якого залежить від структури активів та пасивів та рівня ефективності. Оскільки, крім головної мети банку при управлінні активами та пасивами виникають конкретні завдання, на вирішення яких і спрямований процес управління. До основних завдань процесу управління активами та пасивами банків, слід віднести наступні:

- забезпечення належного рівня ліквідності;
- прогнозування та управління банківськими ризиками;
- контроль та дотримання обов'язкових економічних нормативів;
- дотримання оптимальної ресурсної бази та мінімізація витрат з її формування;
- розробка короткострокового прогнозу за оцінкою ефективності джерел і напрямків використання фінансових ресурсів;
- забезпечення фінансової стійкості, надійності та прибуткової фінансової діяльності.

Необхідно, відзначити, що управління активами та пасивами банківських установ здійснюється у нерозривній єдності в межах якого банки планують і реалізують свої доходи та контролюють притаманні їм фінансовій діяльності ризики для досягнення поставленої мети. Звідси, доречно розглянути основну мету процесу управління активами та пасивами банківських установ.

Метою процесу управління активами та пасивами банківських установ виступає: дотримання оптимальних пропорцій між видами й обсягами активних та пасивних операцій банку, а також оптимізація співвідношення між прибутковістю та рівнем банківських ризиків.

Управління активами та пасивами банківських установ та його результати повинні відповідати певним принципам, що накладають відбиток на саме управління банком і повинні обов'язково виконуватись на кожному етапі. В

теорії банківського менеджменту під принципом управління розуміють певні правила, норми в галузі управлінської діяльності, відповідно до яких створюються, функціонують та розвиваються системи менеджменту організації банківських установ [14,с.27].

Провівши критичний аналіз наукових праць, слід відзначити, що в економічній літературі не існує єдиної класифікації принципів управління активами та пасивами банків. Тому, для більш детального дослідження та визначення основних принципів управління активами та пасивами банківських установ, вважаємо за необхідне запропонувати наступну класифікацію основних принципів управління активами та пасивами банку, яку розділимо на дві основні групи:

1. *Загально наукові принципи управління активами та пасивами банківських установ:*

- процес управління активами та пасивами банківських установ *повинен базуватись на державному підході* при оцінюванні економічних процесів та результатів діяльності;

- *науковий характер управління*, тобто врахування вимог економічних законів розвитку та новітніх методів економічних досліджень;

- *об'єктивність та конкретність управління активами та пасивами банківських установ*. Воно має будуватися на достовірній, перевірених інформації, що відображає об'єктивну дійсність, а висновки мають бути обґрунтовані аналітичними розрахунками. З цією вимогою витікає необхідність постійного вдосконалення процесу збору та обробки інформації з метою підвищення точності і достовірності розрахунків;

- процес управління активами та пасивами банків повинен базуватись на *демократизмі*. Передбачає участь в процесі управління широкого кола співробітників банку, що забезпечує більш повне виявлення провідного досвіду та використання ресурсного потенціалу банку;

2. *Базові принципи, які необхідні для здійснення управління активами та пасивами банківських установ:*

- *комплексність управління*, що вимагає охоплення всіх ланок і сторін діяльності, всебічного вивчення причинних залежностей в діяльності банку;
- *забезпечення системного підходу*, коли кожний об'єкт розглядається як складна розгалужена динамічна система, яка включає ряд елементів, певним чином пов'язаних між собою і зовнішнім оточенням. Вивчення кожного об'єкта повинно здійснюватися з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємозалежності та взаємної підпорядкованості його окремих елементів;
- *ефективність управління*, тобто витрати на утримання управлінського персоналу мають давати багатократний ефект;
- *управління покликане бути дієвим*, активно впливати на процес діяльності банку та його результати, своєчасно виявляючи недоліки, прорахунки, помилки в роботі;
- *адаптивність управління активами та пасивами банку*, що означає вміння своєчасно, швидко й ефективно адаптуватись до змін, що відбуваються на світовому фінансовому ринку.

Процес управління фінансовими ресурсами, являється одним із головних та пріоритетних напрямків, оскільки ефективність та правильність прийнятих рішень в процесі управління активами та пасивами банківських установ є важливим чинником успішної фінансової діяльності банку.

Висновки і пропозиції. Із проведеного дослідження економічної сутності поняття процесу управління активами та пасивами банківських установ, слід відзначити, що управління активами та пасивами банків – це складна система принципів, підходів, методів та інструментів розробки та реалізації управлінських рішень, які пов'язані із процесами формування, й використання фінансових ресурсів банку для досягнення поставлених цілей.

Розглянувши вище зазначене, необхідно констатувати наступне, що в сучасних умовах розвитку банківського сектору досить актуальною проблемою являється відсутність та необхідність у формуванні та побудові сучасного механізму управління активами та пасивами банківських установ, який

забезпечить належний рівень ефективності, фінансову стійкість, стабільність, ліквідність та максимізацію фінансового результату.

Список літератури:

1. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Учебное пособие / П.С.Роуз. – М: Дело ЛТД, 1995- 743с.
2. Маршал Дж. Ф. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовым нововведениям / Дж.Ф.Маршал, Випул К.Бансал. – М: ИНФРА- М, 1998- 784с.
3. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Ф. Синки.-М: Catalaxy, 1994 – 820с.
4. Лаврушин О.І. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. Лаврушина О.І - М: Фінанси та статистика, 2000 – 672с.
5. Ларіонова І.В. Управління активами та пасивами в комерційному банку: Навчальний посібник /Ларіонова І.В - М: «Консалтбанкiр», 2003 - 272с.
6. Криклій О.А.,Маслак Н.Г.,Пожар О.М. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: Монографія / Криклій О.А., Маслак Н.Г., Пожар О.М – Суми: ДНВЗ «УАБС НБУ», 2011- 152с.
7. Кириченко О.А. Банківський менеджмент: Навчальний посібник / О.А. Кириченко –К: Знання – Прес, 2002- 438с.
8. Рябініна Л.М., Няньчук Н.Ю., Ухлічева Л.І. Банківські операції: Навчальний посібник /За ред. Рябініної Л.М. –Одеса: ОНЕУ,2011-519с.
9. Кузнєцова Л.В., Жердецька Л.В. Ціноутворення в банківській справі: Підручник/ Кузнєцова Л.В., Жердецька Л.В. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2008- 320с.
10. Алексеенко М.Д. Капітал банку :питання теорії та практики: Монографія / Алексеенко А.Д – К: КНЕУ, 2002-276с.
11. Благодатин А.А., Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А. Финансовый словарь / Благодатин А.А., Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А - Москва: ИНФРА - М, 2006 – 378с.

12. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики) / Гуцал І.С. – Львів: ВАТ «БІБЛЬОС»,2001 – 244с.

13. Євтух О.Т. Іпотечний механізм ефективного використання і розвитку нерухомості : автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец.08.04.01. «Фінанси, грошовий обіг і кредит»/ Євтух О.Т.- Київ , 2002-32с.

14. Козьменко С.М., Шпиг Ф. І., Волошко І.В., Стратегічний менеджмент банку: Навч.посібник / Козьменко С.М., Шпиг Ф. І., Волошко І.В. - Суми: ВТД «Університетська книга» , 2003-734с.